

עלון שבועי נחלת סדר

חידושי תורה בדרך הדרוש והאגדה על פרשת השבוע
מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת סדר" על התורה והמועדים

ערש"ק פרשת וירא תשע"ב

לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482,
או למייל chagitben@neto.net.il וכן בת.ד. 41072 ירושלים.

הנושא: "שב ואני אעמוד" – עבר לפני אדונו

ליה אגרא טבא ושולטנו עלייכו, ודא איהו (ישעיה ס', כ"א) "נצר מטעי מעשה ידי להתפאר". ע"כ. והיינו, האדם אשר נברא עם גוף חומרי ויצר הרע אשר מפריעים לו בעבודת ה', עם בכל זאת גובר הוא על כל מניעותיו ועושה את רצונו יתברך, הרי עדיף הוא על המלאכים אשר להם אין מפריעים ומניעות מלקיים את רצונו יתברך. ולכן מעלת האדם עליונה מן המלאכים, ושולט הוא עליהם.

ולפיכך, קודם בריאת האדם ביקש כביכול הקב"ה מהמלאכים את הסכמתם לבריאתו ואמר: "נעשה אדם", שהרי עתיד הוא לשלוט עליהם.

אולם לפי מה שנתבאר, לא רק המלאכים נכנעים תחת הצדיק אלא כביכול הקב"ה בעצמו נכנע תחת האדם השלם, ונותן לו לשלוט עליו ולבטל גזירותיו.

ואכן כתב הספורנו לבאר מהו (לך לך י"ז, א') שנאמר אצל אברהם "והיה תמים", שאברהם אבינו השיג את התכלית הנרצית, וכלשונו: וזה היא השלימות האחרון למין האנושי, והמכוון מאת האל יתברך בבריאה, כאמור (בראשית א', כ"ו): "נעשה אדם בצלמנו כדמותנו". לפיכך, לאחר המילה זכה שהקב"ה יקבל מעתה את גזירותיו, ונעשה אברהם שליט על הבריאה.

אלא שהשואל ומשיב מוסיף לבאר, שהקב"ה הוסיף ואמר לאברהם אבינו: "ואתה סימן לבניך שעתיד אני להתייצב בעדת הדיינים והן יושבין, שנאמר אלקים נצב בעדת אל". כי בזכות מצות מילה זכו ישראל לקבל את התורה, ואשר על ידם תוכרע ההלכה אף כנגד בית דין של מעלה, וכמו שמצינו בסוגיית תנורו של עכנאי (בבא מציעא נט:), שעל אף שיצאה בת קול והכריזה שהלכה כרבי אליעזר, קם רבי יהושע ואמר "לא בשמים היא ... אין אנו משגיחין בבת קול שכבר כתבת בהר סיני אחרי רבים להטות" (ועיי קצות החושן בהקדמתו מה שכתב בזה).

"וירא אליו ה' באלוני ממרא והוא יושב פתח האהל כחום היום"

הגאון רבי שאול נתנוון זצוק"ל בשו"ת שואל ומשיב (מהדורא תליתאה ח"ג סימן נ"ב) מביא בשם גדול אחד, לבאר את דברי המדרש (בר"ר מת, ז): שהיה הקדוש ברוך הוא עומד ליד אברהם אבינו, ואברהם יושב פתח האהל, ביקש לעמוד מפני השכינה, אמר לו הקדוש ברוך הוא: שב ואני אעמוד, ואתה סימן לבניך, שעתיד אני להתייצב בעדת הדיינים והם יושבים ודנים, שנאמר (תהילים פ"ב, א') "אלקים נצב בעדת אל". ע"כ. וביאר מהו "שב ואני אעמוד", כי מנהג העולם הוא שהאדון יושב על מקומו ועבדו עומד לפניו לשרתו, וכך היה צריך להיות שהקב"ה כביכול ישב על כסא כבודו ובריותיו יעמדו לפניו לשרתו, כעבד לפני אדונו. ואכן כך היה עד שלא נימול אברהם אבינו, שעד אז, היה אברהם בבחינת עומד לפני הקב"ה לשרתו.

אולם אחרי שנימול אברהם, זכה הוא ובניו עמו להיות בבחינת (מועד קטן טז:) "צדיק מושל יראת אלקים" מי מושל בי צדיק, שאני גוזר גזירה ומבטלה. וזהו הענין שביקש אברהם לעמוד בפני ה' כעבד בפני אדונו, אמר לו הקב"ה: "שב ואני אעמוד", כי אחרי שקיים מצות מילה, נעשה אברהם בבחינת האדון שיושב במקומו, והקב"ה כביכול עומד עליו לקיים את רצונו בבחינת צדיק גוזר והקב"ה מקיים.

ובביאור הדברים, עיקר בריאת העולם היתה עבור האדם השלם, אשר יקיים את התורה והמצוות וידמה במעשיו אל הבורא יתברך, בבחינת (כי תבוא כ"ח, ט') "והלכת בדרכיו". וכאשר זוכה האדם לכך, נעשה שליט על הבריאה כולה כביכול כמו הבורא יתברך, ואף שולט על המלאכים, וכדברי תיקוני הזוהר (תיקון ע', דף קלז:): "נעשה אדם", בעינא אדם דיעביד פקודי אורייתא וישתדל באורייתא "לעבדה ולשמרה", ויהא

נוסף על כך הטבע כפוף הוא לפסקי הדין של חכמי התורה, וכדברי הירושלמי (כתובות פ"א ה"ב, נדרים פ"ז ה"ח): אמר רב אבין, "אקרא לאלהים עליון לאל גומר עלי" (תהילים נ"ז, ג'), בת ג' שנים ויום אחד ונמלכין בית דין לעברו, הבתולין חוזרין, ואם לאו, אין הבתולין חוזרין. והיינו, מכיון שעל פי דיני קידוש החודש נתברר שעדיין אינה בת ג' שנים, אזי הטבע משתנה. וכמו שהאריך בזה הש"ך (יו"ד סי' קפ"ט סק"ג). עיי"ש.

וזהו הענין שהדיינים יושבים בדין והקב"ה בגודל ענוותנותו ניצב עליהם כביכול לקבל את הכרעתם בדין, הן בדיני התורה והן לגבי הטבע.

ומתבאר אם כן מדברי השואל ומשיב על כוחם הגדול של הדיינים, שכביכול הם בבחינת מלך היושב על הכסא, וכנגדם עומד הקב"ה לקיים את גזירותיהם.

ונראה לבאר הטעם לכך, שכן מצינו במסכת שבת (י.), כל הדין דין אמת לאמתו, נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית. והקב"ה בגודל ענוותנותו מבטל את דעתו לדעתו של שותפו, ומחמת כן בכוחו של הדיין לגזור גזירות והקב"ה יקיים, ונעשה הדיין בבחינת "יושב" והקב"ה "עומד".

מעלה זו של נעשה שותף למעשה בראשית, מוצאים אנו גם כן לגבי אמירת קידוש בליל שבת (עי' שבת קי"ט: ובמהרש"א שם), ולכן מנהג בני אשכנז לומר את הקידוש בישיבה (וכן כתב הכל בו דין הבדלה סעיף מ"א: לפי שאין קידוש אלא במקום סעודה צריך לישב דאי קאים ויתיב, כחוכא ואיטלולא. ע"כ). כדי ללמד שבאמירה זו נעשה שותף להקב"ה, והקב"ה מבטל את דעתו לדעת שותפו, וממילא נעשה האדם בחינת "יושב" והקב"ה "עומד". ומאידך, מצינו בבעל הטורים (תחילת פרשת בראשית, ע"י סוטה מט.): כל העונה אמן יהא שמה רבא בכל כוחו, נעשה שותף למעשה בראשית. ובזה מנהג הספרדים לומר זאת בישיבה, כדי ללמד שבאמירה זו נעשים אנו בבחינת "יושבים" והקב"ה "עומד".

וכן מצינו לגבי מצות סוכה, כמו שכתב בשו"ת מהרי"ו (סימן קצ"א, הובא בבאר היטב סימן תרל"ט סק"א), שהמקיים מצות סוכה כאילו נעשה שותף למעשה בראשית. ואכן נוסח ברכת מצות סוכה היא "לישב בסוכה", ללמד, שעל ידי מצוה זו נעשה היהודי בבחינת "יושב" והקב"ה "עומד".

לאור זאת יבואר גם ענין תקיעת שופר בראש השנה, שתוקעים פעמיים: תקיעות דמיושב ותקיעות דמעומד. כי בתחילה רצוננו שהקב"ה ישמע לשוועתינו ויבטל את כל הגזירות הרעות, לפיכך נקראו "תקיעות

דמיושב" אשר על ידי כך נעשו ישראל בבחינת "יושבים" והקב"ה "עומד על גביהם" לקיים את גזירותיהם. אולם מכיון שיש ענין נוסף בתקיעות השופר וכדברי רב סעדיה גאון, והיא המלכתו יתברך, לפיכך מוסיפים ותוקעים גם "תקיעות דמעומד" – שאנו בבחינת עבדים העומדים לפני רבם – הקב"ה.

עוד יבואר בזה, המדרש (בר"ר מח, ז) מוסיף ואומר בעניינו של אברהם אבינו: רבי לוי אמר, ישב כתיב, ביקש לעמוד, אמר לו הקב"ה: שב ואתה סימן לבניך, מה אתה יושב ושכינה עומדת, כך בניך יושבין ושכינה עומדת על גבן. כשישראל נכנסים לבתי כנסיות ולבתי מדרשות וקורין קריאת שמע, והן יושבין לכבודי ואני על גבן, שנאמר "אלקים נצב בעדת אל".

ומתבאר שבאמירת קריאת שמע, נעשים ישראל בבחינה נשגבה זו של "ישיבה" והקב"ה "עומד על גבן", כיון שעל ידי קבלת עול מלכות שמים זוכים לישועה, וכדברי רש"י (שופטים כ, ג'): אפילו אין בכס זכות אלא קריאת שמע בלבד, כדאי אתם שיושיע אתכם. ע"כ. ועי' בספר דרך ה' לרמח"ל (ח"ד, פרק ד') כיצד כל הבריאה מושפעת ונתקנת על ידי קבלת עול מלכות שמים בקריאת שמע.

אולם תפילת שמונה עשרה בה מרבים אנו בתחינות ובקשות נקראת "תפילת העמידה", ללמד שכל עיקרה של תפילת שמונה עשרה איננה מילוי בקשתו של האדם, אלא ההתקרבות של האדם אל בוראו והרגשת התלות בו יתברך.

ודבר זה נלמד, מדברי הגמרא (ברכות כו:), אברהם תיקן תפילת שחרית, שנאמר (וירא י"ט, כ"ז) "וישכם אברהם בבוקר אל המקום אשר עמד שם", ואין עמידה אלא תפילה שנאמר (תהילים ק"ו, ל') "ויעמוד פנחס ויפלל". והרי פסוק זה נאמר כאשר התפלל אברהם אבינו על הצלת סדום ולא נענה, ודוקא מפסוק זה למדו חז"ל על תפילת שחרית, וכן שהתפילה נקראת "עמידה". כי ביקשו חז"ל ללמדנו בכך, שעיקרה של התפילה היא שיגיע המתפלל לבחינת "עמידה" כעבד העומד לפני אדונו, להרגיש שתלוי הוא בו יתברך, ואין כל כוונתה של התפילה לכפות את הקב"ה לעשות את רצוננו.

וכמו שכתב המבי"ט בספרו בית אלקים (שער התפילה פרק ב') וז"ל: לא היתה תכלית התפילה בכדי שיענה, אלא להורות שאין בעולם למי שראוי להתפלל, אלא לאל יתברך. ולהכיר שהוא חסר מכל וכל בזה העולם, ואין מי שימלא חסרונו אלא הוא יתברך. ומספר לפניו חסרונותיו להורות זה הענין, וסוף השכר לבוא. אבל לא שתהיה התפילה לתכלית השגת המבוקש, שנראה שאם היה יודע שלא יהיה נענה באותה התפילה לא היה אומר אותה. עכ"ל.